

KONSEPSIYAVIY TAFAKKUR VA TIL KOMPETENSIYASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI O'QITISHDA QO'LLASH

Mamashoyev Umid Ulug'bek o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada konsepsiyaviy tafakkur va til kompetensiyasi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida tilni o'qitishda faqat grammatik va leksik birliklarga tayanish yetarli emasligi asoslab beriladi. Tadqiqotda konsepsiyaviy tafakkurning til kompetensiyasi shakllanishidagi o'rni, uning kommunikativ, semantik va pragmatik jihatlariga ta'siri yoritiladi. Ilmiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv va tajriba-sinov ishlari natijasida konseptual yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning tilni ongli o'zlashtirishiga, mantiqiy fikrlash va madaniy anglash ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qilishi aniqlangan. Maqola til ta'limida konsepsiyaviy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlarni takomillashtirish zarurligini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: konsepsiyaviy tafakkur, til kompetensiyasi, kognitiv yondashuv, konseptual o'qitish, kommunikativ kompetensiya, til va tafakkur.

Аннотация. В статье рассматривается взаимосвязь концептуального мышления и языковой компетенции в образовательном процессе. Обосновывается необходимость отхода от узкоформального обучения языку и перехода к концептуально ориентированному подходу. Анализируется роль концептуального мышления в формировании лингвистической, коммуникативной и прагматической компетенций обучающихся. На основе анализа научной литературы, педагогических наблюдений и экспериментальных занятий показано, что обучение, основанное на концептуальном подходе, способствует осознанному усвоению языка, развитию логического мышления и коммуникативных навыков студентов.

Результаты исследования подтверждают эффективность применения концептуального мышления в обучении языкам и его значимость для повышения качества языкового образования.

Ключевые слова: концептуальное мышление, языковая компетенция, когнитивный подход, концептуальное обучение, коммуникативная компетенция, язык и мышление.

Annotation. This article examines the relationship between conceptual thinking and language competence in the teaching process. It substantiates the idea that effective language education should go beyond grammatical and lexical instruction and be based on a conceptual approach. The study analyzes the role of conceptual thinking in the development of linguistic, communicative, and pragmatic competencies. Based on the analysis of scientific literature, pedagogical observation, and experimental teaching practices, the research demonstrates that concept-based instruction enhances conscious language acquisition, logical reasoning, and communicative skills of students. The findings confirm that integrating conceptual thinking into language teaching significantly improves the quality and effectiveness of language education.

Keywords: conceptual thinking, language competence, cognitive approach, concept-based instruction, communicative competence, language and thought.

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimida til o'qitish jarayoni tobora murakkablashib, faqat grammatik qoidalar va leksik birliklarni o'zlashtirish bilangina cheklanib qolmayapti. Globallashuv, fan va texnologiyalar taraqqiyoti, madaniyatlararo muloqotning kengayishi sharoitida til kompetensiyasiga ega bo'lgan shaxsdan chuqur tafakkur, tahliliy fikrlash, tushunchalarni ongli ravishda idrok etish va ularni muloqot jarayonida samarali qo'llay olish talab etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, konsepsiyaviy tafakkur va til kompetensiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish hamda uni o'qitish jarayonida samarali qo'llash dolzarb ilmiy-pedagogik masalaga aylanmoqda. Konsepsiyaviy tafakkur shaxsning dunyoni tushunchalar orqali idrok

etishi, voqelikni tizimli ravishda anglash va abstrakt fikrlash qobiliyatini ifodalaydi. Til esa ana shu tafakkur mahsulini ifodalash, uzatish va rivojlantirishning asosiy vositasi hisoblanadi[2].

Til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik masalasi falsafa, psixologiya, lingvistika va pedagogika fanlarida keng tadqiq etilgan. Til tafakkurning tashqi shakli sifatida inson ongidagi tushunchalar, konseptlar va bilimlar tizimini ifodalaydi. Shu bilan birga, tilning o'zi ham tafakkurni shakllantirishga, konseptual tizimni boyitishga xizmat qiladi. Demak, til kompetensiyasi faqat nutqiy ko'nikmalar yig'indisi emas, balki konsepsiyaviy tafakkur darajasi bilan chambarchas bog'liq murakkab kognitiv hodisadir. Ta'lim jarayonida bu bog'liqlikni hisobga olmasdan olib borilgan til o'qitish samarasi cheklangan bo'lib qoladi[1].

Metodlar.

So'nggi yillarda til ta'limida kommunikativ yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va kognitiv metodlarning keng qo'llanilishi konsepsiyaviy tafakkur masalasini yanada dolzarb qildi. Chunki tilni real muloqotda samarali qo'llay olish uchun o'rganuvchi nafaqat so'z va grammatik tuzilmani, balki ular ortidagi ma'no, konsept va madaniy kontekstni ham anglay olishi lozim. Konsepsiyaviy tafakkur rivojlangan shaxs til birliklarini mexanik tarzda emas, balki ongli, maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llaydi. Bu esa til kompetensiyasining yuqori darajada shakllanishiga olib keladi[4].

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi konsepsiyaviy tafakkur va til kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda ushbu bog'liqlikni ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlarini aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot doirasida konsepsiyaviy tafakkur tushunchasining mohiyati, uning til kompetensiyasi shakllanishidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilindi[7]. Shuningdek, o'qitish jarayonida konseptual yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning samaradorligi o'rganildi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, taqqoslash, tajriba-sinov ishlari va umumlashtirish metodlaridan

foydalanildi. Tadqiqot oliy ta'lim muassasalarida til fanlarini o'qitish jarayonida olib borildi. Tajriba-sinov mashg'ulotlarida talabalarning til kompetensiyasi rivojlanishiga konsepsiyaviy tafakkurga asoslangan mashqlar va topshiriqlarning ta'siri o'rganildi. Xususan, tushuncha xaritalari, konseptual tahlil, muammoli savollar, kontekstual vaziyatlar va mantiqiy taqqoslash usullaridan foydalanildi[3].

Natijalar.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, konsepsiyaviy tafakkur rivojlangan talabalar til materialini tezroq va chuqurroq o'zlashtiradi. Bunday talabalar so'zlarning yuzaki ma'nosi bilan cheklanib qolmay, ularning semantik, pragmatik va madaniy jihatlarini ham anglay boshlaydi. Masalan, muayyan tushunchani ifodalovchi bir nechta leksik birliklar o'rtasidagi nozik farqlarni ajrata olish, metafora va ramziy ifodalarni to'g'ri talqin qilish konsepsiyaviy tafakkurning til kompetensiyasiga bevosita ta'sirini ko'rsatadi. Natijada til o'rganish jarayoni mexanik yodlashdan ongli idrok etish darajasiga ko'tariladi[5].

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, konseptual yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarni faol fikrlashga undaydi. Ular til birliklarini real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab o'rganadi, tushunchalar o'rtasidagi aloqalarni anglaydi va o'z fikrini mantiqiy asosda ifodalashga harakat qiladi. Bu jarayonda til kompetensiyasining barcha komponentlari, ya'ni lingvistik, sotsiolingvistik, pragmatik va diskursiv kompetensiyalar uyg'un rivojlanadi[6]. Ayniqsa, yozma va og'zaki nutqda mantiqiy izchillik, tushunchaviy aniqlik va fikrning ravonligi sezilarli darajada oshadi.

Olingan natijalar konsepsiyaviy tafakkur va til kompetensiyasi o'rtasida mustahkam o'zaro bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi. Agar ta'lim jarayonida faqat til shakliga e'tibor qaratilib, tushunchaviy mazmun e'tibordan chetda qolsa, o'rganuvchilarning til kompetensiyasi yuzaki darajada shakllanadi. Aksincha, til o'qitish konsepsiyaviy tafakkurga tayanib olib borilsa, til bilimlari barqaror, ongli va amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Shu sababli, til ta'limida konseptual yondashuvni joriy etish pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Muhokama.

Muhokama jarayonida konsepsiyaviy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarning afzalliklari bilan bir qatorda ayrim muammolari ham aniqlandi. Jumladan, bunday yondashuv o'qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlik, fanlararo bilim va ijodiy yondashuvni talab etadi. Shuningdek, talabalar orasida tafakkur darajasi va bilim salohiyati turlicha bo'lgani sababli konseptual mashqlarni moslashtirish zarurati yuzaga keladi. Biroq mazkur qiyinchiliklar tizimli metodik ishlar orqali bartaraf etilishi mumkin.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, konsepsiyaviy tafakkurga asoslangan o'qitish til kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu yondashuv nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki talabalarning umumiy intellektual salohiyati, tanqidiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. Natijada ta'lim jarayonida shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratiladi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, konsepsiyaviy tafakkur va til kompetensiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'qitishda hisobga olish zamonaviy ta'limning muhim talablaridan biridir. Tilni tushunchalar asosida, ongli va maqsadga yo'naltirilgan holda o'rgatish o'rganuvchilarning kommunikativ salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Kelgusida til ta'limida konseptual yondashuvni yanada takomillashtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish va amaliyotga keng joriy etish til kompetensiyasini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Mansurova, G. M., & Fayzieva, K. A. (2020). GENERAL CRITERIA FOR THE EVALUATION CATEGORY. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(8), 227-230.
2. Komilovich, S. S. (2025). SOMERSET MOEMNING "INSONIY EHTIROSLAR ZALVORI" ROMANIDA KOMPOZITSIYA VA SYUJETNING POETIK

QURILISHI. In International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences (pp. 173-179).

3. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025). ROMAN POETIKASI: UILYAM SOMERSET MOEMNING “NOTANISH ODAM PARIJDA” ASARI MISOLIDA. In International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices (pp. 136-142).

4. Fayziyeva, K. A. (2020). MODERN TRENDS IN THE HUMANITIES PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF THE FOREIGN LANGUAGES. Aktuální Pedagogika, (3), 11-12.

5. Khalilovna, S. N. (2026). THE PEDAGOGICAL VALUE OF PROVERBS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE. Ustozlar uchun, 88(2), 255-258.

6. Sharipova, N. (2023). THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL SECURITY IN TODAY'S GLOBALIZATION PROCESS. Modern Science and Research, 2(3), 276-279.

7. Mamashoev, U. U. (2023). EXPRESSION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN PHRASEOLOGY WITH THE HEART COMPONENT. In Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования (pp. 76-80).

8. Normurodovna, A. M. (2025). Tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikda Ingliz tilining ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 310-317).

9. Normurodovna, A. M. (2025). Ingliz tili grammatikasining Ingliz tili kursidagi ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 302-309).

10. Axrorovna, F. K. (2025). IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARDA MA'NAVIY-AXLOQIY TANAZZUL TUSHUNCHASINING TAVSIFI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR, 2(6), 12-14.